

„MAN BEGYNDER JO IKKE AT SMADRE EN KØBMAND“

Perspektiver på vold i vredeskontrolprogrammet „Anger Management“

JULIE LAURSEN

Det er torsdag morgen i et åbent, dansk fængsel, og tredje lektion af i alt otte i programmet „Anger Management“ er i fuld gang. Dagens tema er „Teknikker til at kontrollere vrede“, hvor deltagerne skal fortælle om deres tanker under en såkaldt risikoepisode. Pointen med lektionen er at vise deltagerne, at de kan kontrollere deres tanker og ændre måden, de tænker på, for dermed at ændre måden, de handler på. Deltageren Khazar fortæller en historie fra sin skoletid om Rune og hans slæng, som konstant var ude efter ham, fordi han ikke var „deres type“. En dag til morgensamling sparkede Rune gentagne gange til Khazars stol, hvorefter Khazar sagde: „Stop, nu er det sidste gang!“ Rune stoppede ikke, så Khazar „knaldede ham én“. Khazar fremhæver, at han ikke blev smidt ud af skolen, selv om alle lærerne så, hvad der skete. Han er derfor sikker på, at de forstod, hvorfor han slog. Khazar omtaler endvidere episoden som positiv, fordi Rune endte med at forstå hans grænser. Instruktøren udfordrer dette og spørger resten af holdet, om det ikke var bedre *ikke* at slå. Amin svarer straks, at „hvis du ikke havde gjort noget, så ville du have været en gulvmåtte“. Jesper tilføjer, at „mobning er et ømt punkt – der er folk, der begår selvmord på grund af mobning, og hvis det kunne være stoppet med en flad, så var det måske fint“. Instruktøren spørger igen, om det ikke var bedre *ikke* at slå. Haadi svarer instruktøren, at nej, det synes han ikke. Jesper mener, at det er bedre at slå med det samme end at vente et år og så gå amok. Omar: „Vi bliver aldrig enige [henvendt til instruktøren, der fortsat protesterer] – for nogen er det bedst at slå!“

Ovenstående er blot et af mange eksempler på uoverensstemmelser mellem instruktører og deltagere i det fængselsbaserede program Anger Management. Artiklen er forankret i etnografiske data fra feltarbejde i et åbent og to lukkede fængsler, hvor jeg har foretaget deltagerobservation og interviews med såvel deltagere som instruktører i programmet.¹

Antropologen Steffen Jöhncke har introduceret begrebet *treatmentality* som en beskrivelse af, hvordan behandling er et sine qua non, når der diskuteres løsninger på diverse problemer (Jöhncke 2009:15). Behandling er et politisk og kulturelt passende svar, uanset om den forbedrer livet for de implicerede eller ej. Behandling bliver et gode, der står i kontrast til straf som et onde – behandling er det rationelle, humanistiske svar på problemer (op.cit.14) som vrede og vold i dette tilfælde. Det er derfor svært at være imod eller sågar kritisere behandling, da behandling bliver en slags magisk amulet, der automatisk er eksistensberettiget. Behandling i fængsler er dog præget af paradokser, som opstår i krydsfeltet mellem rehabilitering og kontrol, i balancen mellem Kriminalforsorgens dobbelte princip om hensynet til kontrol og sikkerhed versus hensynet til støtte og motivation til den indsatte. Den viden, der ligger til grund for behandlerblikket, er afgørende for, hvordan mennesker i behandling taler om vold, og hvorvidt de oplever at kunne handle anderledes (Henriksen 2013:223; Pawson & Tilley 1997). Det er derfor interessant at undersøge, hvad der sker, når deltagere og instruktører diskuterer vold i Anger Management.

Anger Management hviler på en kombination af behavioristiske og kognitionspsykologiske teorier, hvor voldelige handlinger begrundes i individets kognitive mangler (deficits), fejlagtige valg og mangel på selvkontrol (Sjöberg & Windfeldt 2008; Samenow & Yochelson 1976; Fox 1999; Andersson 2004). Artiklen tager i modsætning til denne voldsforståelse afsæt i en konstruktivistisk forståelse af vold, hvis identifikation og definition afhænger af konkrete sociale kontekster og relationer (Zizek 2008; Kilby 2013). Artiklen knytter an til antropologisk voldsforskning ved at inddrage deltagernes perspektiver og positioneringer og fokusere på henholdsvis instruktørernes og deltagernes forståelser af vold og konflikt. Det bærende spørgsmål i artiklen er dermed, hvordan vold fremstilles og forhandles i programmet Anger Management. Afledt af dette spørgsmål vil artiklen vise, hvordan deltagerne positionerer sig efter bestemte maskulinitetsnormer, som står i opposition til programmet.

I det følgende beskrives først metode, derefter gives en kort oversigt over behandling i fængsler, hvorefter jeg præsenterer forskning i vold med relevans for den empiri, artiklen bygger på. Afslutningsvis samler jeg op på hovedpointerne fra artiklens analysedel og diskuterer kort, hvilke implikationer artiklens resultater kan have for vredeskontrolprogrammer i fængsler.

Metode

Artiklen bygger på mit feltarbejde fra 2013 og 2014 i danske fængsler,² hvor jeg har deltaget i Anger Management, som er et såkaldt forbehandlingsprogram, der

varetages af Kriminalforsorgen og forløber over 2 uger med 8 lektioner af ca. 2 timers varighed. Artiklen tager afsæt i feltnoter og interviewtransskriptioner fra min deltagelse i 3 programafviklinger med 3 forskellige instruktører, hvilket vil sige 24 lektioner i 3 forskellige fængsler. Min deltagelse i programmet er i lighed med sociologen Kathryn Fox (1999, 2000) karakteriseret ved observation og noteskrivning, men jeg har deltaget aktivt i afslapningsøvelser, snak og gruppeaktiviteter, når det har været muligt og passende. Mine feltnoter er nedskrevet så ordret som muligt, hvilket min observationsrolle gav mig mulighed for. Feltnoterne har dermed karakter af mange citater fra instruktører og deltagere samt udførlige beskrivelser af rollespil, videosekvenser og andre øvelser. Jeg har talt med deltagerne i talrige pauser, hvor jeg har fået et indblik i deres hverdagsliv, familiære omstændigheder, livet i og uden for fængslet og dermed etableret en relation til deltagerne, men ikke så tæt som den, et længerevarende feltarbejde i et fængsel kan give anledning til (jf. Crewe 2011; Ugelvik 2014). Ud over feltarbejdet har jeg foretaget 1 semistruktureret fokusgruppeinterview med 3 deltagere af ca. 1 times varighed. Efterfølgende foretog jeg enkeltinterviews af 1½-2 timers varighed med 4 andre deltagere med henblik på at få nuanceret og perspektiveret nogle af de temaer, som fokusgruppeinterviewet havde rejst. Interviewtemaerne centrerede sig om deltagerne oplevelser af forbehandlingsprogrammet Anger Management, deres selvforståelse i relation til vold og konflikt samt deres perspektiver på mulig forandring af egen adfærd. Jeg har desuden foretaget semistrukturerede enkeltinterviews af 1-2 timers varighed med alle 3 instruktører, hvor jeg forsøgte at forstå, hvilken forandring de forsøger at igangsætte hos deltagerne, og hvilke forståelser af vold og aggression der ligger bag deres praksis.³

Mine informanter har forskellige fængselsdomme. I det ene lukkede fængsel havde deltagerne længere domme på over 5 år, enkelte deltagere var varetægtsfængslet og derfor (endnu) uden dom, hvorimod deltagerne i det åbne fængsel primært afsonede domme på under 2 år. Deltagerne er dømt eller sigtet for vold, manddrab, forsøg på manddrab, afpresning, handel med narkotiske stoffer, trusler, røveri mv. Deltagerne er alle mænd i alderen 18-36 år med en overvægt af yngre mænd i starten eller midten af 20'erne. Ud af de 16 deltagere i de 3 Anger Management-kurser,⁴ som min empiri er baseret på, har halvdelen af deltagerne anden etnisk baggrund end dansk. Deltagerne har forskellige erhvervs- og uddannelsesmæssige erfaringer; 4 har udelukkende folkeskolens 9.-klasseseksamen, 3 driver selvstændig virksomhed uden for fængslet, 3 er under uddannelse, mens flertallet var uddannelses-/arbejdssøgende før fængslingen, hvilket de forsat vil være, når de løslades.⁵ Instruktørerne er typisk uddannede fængselsfunktionærer, der har suppleret deres uddannelse med et 2 uger langt praktisk og teoretisk kursus i Anger Management. Instruktørerne superviseres

løbende af de programansvarlige hos Kriminalforsorgens Uddannelsescenter og certificeres endeligt som instruktører efter 1 års undervisning samt godkendelse af videooptagelser af undervisningen (Sjöberg & Windfeldt 2008:1). Instruktørernes forskellige perspektiver, forståelser, udførelse og repræsentation af programmet er interessante, men uden for denne artikels fokus. Instruktørerne har generelt et stort engagement, og en af dem beskrev sin motivation for at videreuddanne sig til instruktør således: „Jeg vil gerne gøre en forskel og ikke bare lave hashvisitationer på pindene [fængselscellerne].“ Balancen mellem kontrol og rehabilitering i fængsler er genopstået i nye og interessante former i løbet af de seneste 20 år, hvilket jeg diskuterer i det følgende.

Fornyet, men beskeden tro på rehabilitering i fængsler

De kognitive færdighedsprogrammer, der er en aktuel del af fængselsvæsenets rehabiliteringsforsøg, skal ifølge historiker Peter Scharff Smith forstås i lyset af fortidens forsøg på forbedring og rehabilitering af indsatte. Forbedringstanken, der slog igennem med det 19. århundredes nye fængsler, overlevede frem til 1970'erne, hvor den moderne form for indespærring kom i modvind, fordi recidivprocenten ikke faldt, og de forsøgte rehabiliteringstiltag tilsyneladende ikke virkede (Smith 2003:22, 2006; Cohen 1985). De kognitive færdighedsprogrammer er dermed affødt af den såkaldte „what works“-bølge inden for rehabilitering i fængsler, der efterfulgte den nedslående „nothing works“-æra (Martinson 1974). Fra slutningen af 1980'erne og frem opstod en række nye, specialiserede behandlingsprogrammer, der var målrettet lovbyggere. Den canadiske kriminolog Elizabeth Fabiano og psykolog Robert Ross (1985) udviklede programmet „Reason and Rehabilitation“, der blev implementeret i danske fængsler i 1994 under navnet „Det Kognitive Færdighedsprogram“ og er forløber for mere specialiserede programmer som Anger Management. Programmerne hævder at være evidensbaserede og har været udsat for talrige metaevalueringer i en positivistisk model (for eksempel Tong & Farrington 2006; Lipsey et al. 2007; Wilson et al. 2005; Porporino, Fabiano & Robinson 1991; Porporino & Robinson 1995; Porporino & Fabiano 2000). Der findes et mindre antal kritiske, kvalitative studier af programmerne (for eksempel Perry 2013; Crewe 2011; Fox 1999, 2000; Andersson 2004; Waldram 2012; Nilsson 2013; Kramer et al. 2013). Der er hidtil ikke foretaget egentlig forskning af Anger Management i Danmark (Sjöberg & Windfeldt 2008:12), men der findes evalueringer og kandidatspecialer (Berger & Brauner 2009; Bird 2008; Poulsen 2012; Jørgensen 1999; Kjær 2009; Weismann 2009; Pedersen 2012).

Anger Management er importeret fra den britiske kriminalforsorg i 2000 og benyttes nu i alle danske fængsler samt i Kriminalforsorgen i Frihed (Pedersen

2012).⁶ Anger Management benyttes ikke længere i England. Den britiske kriminalforsorg har dog ikke opgivet at benytte sig af kognitive programmer, men tilbyder hele 47 specifikke programmer under paraplybetegnelsen „Offender Behavior Programmes“, hvoraf 3 omhandler vrede og vold. Der foreligger ingen engelske manualer for Anger Management eller uddannelse af instruktører, og programmets teori, metode og underliggende forandringsmodel er heller ikke beskrevet (Sjöberg & Windfeldt 2008:2). Programmet blev dog akkrediteret i Danmark i 2008 (ibid.), og ifølge akkrediteringen hviler programmet på adfærds-kognitionsmodellen, hvor adfærd opfattes som indlært gennem betingning, hvilket henviser til individets oplevelse af negative og positive konsekvenser af en bestemt adfærd. Denne behavioristiske forståelse af adfærd suppleres med viden fra kognitionspsykologien, som hævder, at individets erfaringer lagres og genkaldes i hjernen i form af kognitioner. Vrede, og ikke mindst håndtering af samme, er i denne forståelsesramme en konsekvens af individets tankemønster. Kognitive adfærdsprogrammer ønsker dermed at identificere, analysere og omstrukturere tankemønstre og indlære nye interpersonelle og adfærdsregulerende færdigheder gennem betingning og modellering. Modellering skal i denne kontekst forstås som træning i at „ændre den impulsive, egocentriske, ulogiske og rigide tænkning“ (op.cit.4f.), for eksempel ved at iagttage egen eller andres adfærd ved hjælp af videooptagelser af situationsspil, gennem øvelser og/eller ved hjælp af instruktørens eksempler på, hvordan en given situation kan tackles uden vold.

Undervisningen i Anger Management er varieret og består, ud over introduktion og opsummering, af modulerne „Teknikker til at kontrollere vrede del 1, 2 & 3“, „At udtrykke følelser – assertiv kommunikation“, „Håndtering af kritik og fornærmelser“ og „Højrisikosituationer“. Indlæringen af „prosocial“ adfærd sker gennem rollespil, videosekvenser om vrede/konflikter, gennemgang af „vredesdagbøger“ og afslapningsøvelser (op.cit.82). De indsatte visiteres til Anger Management af fængslets socialrådgivere og instruktører eller tager selv initiativ til at deltage. Mange af dem nævner, at deres primære motivation for at deltage er et ønske om at opnå prøveløsladelse.⁷ De er dog ikke udelukkende motiveret af et instrumentelt behov for løsladelse, men også af et ønske om forandring og om at modtage hjælp.

Den kognitionspsykologiske og behavioristiske teori, som ligger til grund for Anger Management, repræsenterer en anden voldsforståelse end et antropologisk, konstruktivistisk perspektiv. Præmissen om, at kognitive mangler såsom forvrænget tænkning resulterer i vold, udfordres blandt andet af, at det ikke kun er kriminelle, som undskylder, kontekstualiserer eller forsvare deres handlinger, men at dette er et almenmenneskeligt forhold (Thomas-Peter 2006:36; Ugelvik 2012; Presser 2008; Maruna & Mann 2006). Et antropologisk perspektiv på vold

kan måske bidrage til at forstå nogle af de uoverensstemmelser mellem deltagere og instruktører, der opstår undervejs i programmet. Jeg vil derfor kort opridsede nogle centrale perspektiver.

Voldens flertydighed, kontekstafhængighed og positioneringskraft

Vold som empirisk og teoretisk begreb er svært at definere, og netop voldens flydende karakter udgør et signifikant karaktertræk (Vigh 2004; Stanko 2003; Scheper-Hughes & Bourgois 2004:1). Det, som er vold i én kontekst, er det ikke i en anden, og det, som for én person udgør vold, opleves helt anderledes for en anden. I et antropologisk, konstruktivistisk perspektiv er vold ikke bare et spørgsmål om rå, fysisk handlekraft, men indbefatter magt, social differentiering og fratagelse af handlerum. Artiklens problemstilling indbyder til at analysere vold ud fra nedslag i 3 teoretiske og analytiske pointer: 1) Vold som begreb er ontologisk flertydigt og flydende, 2) voldens legitimitet er kontekstuel/situeret, og 3) vold kan være redskab til positionering i relation til begreber som ære og respekt. Disse pointer er centrale i antropologisk voldsforskning, der i modsætning til kognitive teorier hævder, at vold er indlejret i social praksis. Vold kan derfor ikke meningsfuldt studeres som individuel afvigelse, men skal undersøges som et produkt af det sociale liv (Henriksen 2013:33). Et analytisk fokus på, hvordan vold tillægges betydning, legitimeres eller forsøges undgået, skal ikke forstås som et relativistisk argument for den positive betydning af vold, men som en henvisning til konteksten for volden og dens kommunikative budskaber (Abbink 2000).

Antropologen Ann-Karina Henriksen (2013) beskriver vold som meningsfuld social praksis indlejret i kulturelle logikker, der både fremmer og hæmmer brugen af vold. Henriksen diskuterer selvrespekt og betydningen af personlig oprejsning med udgangspunkt i feltarbejde blandt unge, marginaliserede og voldelige piger i København (op.cit.111). Hun pointerer, at nok søger pigerne efter en form for kønnet respekt, men pigernes handlinger skal også forstås som en stræben efter at få værdi i sociale verdener, der ellers rutinemæssigt devaluerer dem. Dette indebærer ikke et normativt standpunkt om, at vold er positivt, men derimod et forsøg på at forstå pigernes handlinger som meningsfulde (op.cit.454).

En lignende pointe kan findes hos antropologen David Riches (1986, 1991). Riches argumenterer for, at voldsudøvere sjældent selv benytter begrebet vold om deres skadevoldende handlinger, da vold konnoterer illegitimitet (Riches 1986: 3f., 1991:285). Voldsudøvere distancerer sig således fra vold ved for eksempel at omtale deres handlinger som uundgåelige eller som nødvendigt selvforsvar. Riches (1991:286) argumenterer for at inddrage udøveres eget perspektiv på skadevoldende handlinger snarere end at tage for givet, at der er enighed om,

hvornår vold er vold. Antropologen Anton Blok (2000) stiller sig ligeledes kritisk over for et entydigt voldsbegreb og argumenterer for, at vold ikke er et naturligt faktum, men derimod et historisk udviklet begreb, som er indlejret i kulturelle kontekster, og at forskning i vold derfor skal stille spørgsmål til voldens form, kontekst og betydning. Blok kritiserer dermed en a priori-definition af vold som meningsløs eller irrationel og fremhæver, at vold skal forstås som en meningsfuld form for interaktion og kommunikation.

Artiklens pointe om, at vold (også) kan forstås som et positioneringsredskab, bekræftes af psykiateren James Gilligan, som argumenterer for, at vold motiveres af en søgen efter respekt og/eller kan ses som en respons på fornærmelser mod én selv eller ens nærmeste (Gilligan 2003:1149). Og sociologen Lucas Gottzén, som beskæftiger sig med mænds narrativer om (hustru)vold, pointerer, at mænds vold kan være et forsøg på at leve op til bestemte maskulinitetsnormer, når andre magtressourcer ikke opleves som tilgængelige. Gottzén fremhæver, hvordan hans informanter forsøger at kontekstualisere volden og beskriver sig selv som normale mænd, som på grund af omstændighederne bliver voldelige (Gottzén 2013:82).

Deltagerne i Anger Management giver udtryk for, at de bliver mødt med en manglende forståelse for deres motiver og begrundelser for at handle, som de gør. At instruktørerne fastholder en normativ betragtning om, at voldsudøvelse er forkert, og søger at fremme en ikke-voldelig adfærd, er ikke overraskende. Men programmets og instruktørernes insisteren på, at vold skyldes en forkert tankegang og en tvivlsom moral, kan muligvis betyde, at deltagerne modarbejder undervisningen.

Erfaringer med vold

Succesfuld behandling må blandt andet handle om at skabe et terapeutisk rum, hvor der er en fælles forståelse og et fælles udgangspunkt for problemet, der søges behandlet (Kolind, Asmussen & Holm 2014). Deltagerne giver alle udtryk for, at de gerne vil have hjælp til at kontrollere deres temperament og håndtere konflikter uden brug af vold. Eksempelvis udtrykker Michael fortrydelse i forbindelse med de røverier, han har begået: „Altså, jeg er godt klar over, at det er for meget, det jeg har gjort, ikke? Men det kunne jeg aldrig finde på at gøre, som jeg har det nu. Jeg har jo været påvirket og presset, og det er jo ikke noget, man er stolt af.“ Michael forklarer sin kriminalitet ud fra sit behov for stoffer samt sin oplevelse af pres som et resultat af netop manglen på samme. Dømte rationaliserer ofte deres kriminalitet på den måde, hvilket skaber en distance mellem en forståelse af deres moralske selv og de handlinger, de har begået: Michael har gjort noget voldeligt, men han *er* ikke voldelig i egen optik (jf. Copes, Hochstetler & Sandberg 2015:

33). I modsætning hertil bygger Anger Management på ideer om en essentiel kriminel personlighed med mangler i tankegange og handlingsmønstre, hvor det kognitive behandlingsprojekt:

[...] nærmest hviler på en teori om et 'kriminelt menneske', der afviger fra en ikke klart defineret normalitet, idet han eller hun savner visse kognitive færdigheder, der giver sig udslag i antisocial og kriminel opførsel. Den kriminelle udviser i den forstand en form for patologisk tankevirksomhed, der angiveligt kan kureres via den korrekte påvirkning (Smith 2003:326).

I denne individualiserede model kan kriminel adfærd altså påvirkes og forandres, ved at der hos den dømte sker en identificering og bearbejdning af tanke- og adfærdsmønstre knyttet til kriminalitet samt indlæring af nye prosociale færdigheder (Sjöberg & Windfeldt 2008:5). Denne behandlingsagenda indeholder nogle modsætninger, da deltagerne på en og samme tid bliver beskrevet som et rationelt selv, der er i stand til at forandre sig, mens selvet også beskrives som kognitivt forstyrret og på sin vis essentielt kriminelt (Fox 1999; Rhodes 2010).

I informanternes fortællinger udviskes og sløres grænserne mellem udøver og offer for vold. Deltagerne afviser ikke, at de har begået handlinger, som har skadet andre, men måske skal man ikke forstå deres gerninger i et individuelt patologisk perspektiv, men snarere som en art social navigation (se Henriksen 2013:232 om dette begreb). Deltagerne fremhæver perspektiver på vold, der begrundes i konkrete sociale sammenhænge og personer, hvorimod instruktørerne argumenterer for, at vold udelukkende skal ses som et principielt *valg* og som et udtryk for deltagerens manglende evne til at kontrollere sig selv. Grænserne mellem udøver og offer er ofte mere flydende og omskiftelige, hvad angår vold inden for subkulturelle og kriminelle grupperinger eller i nattelivet, end de er i forhold til vold i nære relationer. Mange af deltagerne har endvidere personlige erfaringer med vold i hjemmet, som Andreas, der siger: „Jamen, jeg er altid blevet tævet af min far, så ...“ Eller Michael, der holder af sin stedfar, fordi „han aldrig har slået min mor, og det gjorde min far jo“. Deltagerens erfaringer med voldsudøvelse eller det at være voldsoffer relaterer sig også til at sidde i fængsel. Fængselsforskeren Gresham Sykes identificerede 5 såkaldte „pains of imprisonment“,⁸ hvoraf den ene er frygt for egen sikkerhed (Sykes 1958). Disse 5 forhold er siden videreudviklet (Crewe 2011), men indsattes frygt for vold og beredskab over for vold er fortsat høj i fængsler (Liebling & Arnold 2012). Nadim siger da også: „Herinde har du skudsikker vest på, er kampklar. Fængslet er en base, hvor man er en kriger. Alle er ens herinde.“

Deltagerne har desuden erfaringer med gadevold – både som offer og gerningsmand. Denne dobbelthed understøttes af offerundersøgelserne 2005-2013 (Balvig et al. 2012), som viser, hvordan ofre for vold ofte har samme demo-

grafiske profil som gerningsmanden. De registrerede ofre for vold er typisk unge, enlige mænd med etnisk minoritetsbaggrund, grundskole som højeste uddannelse, arbejdsløse og med lav indkomst. Vold er ydermere typisk situationsbetinget og sjældent noget, der planlægges og kræver, at ofret opsøges (op.cit.133f.). En dikotomisk forståelse af vold, hvor man enten *er* voldelig eller *ikke* voldelig, alt efter hvilke valg man foretager, giver ikke megen genklang i analysen af deltagerne fortællinger. De former for vold, der italesættes (jf. Bosworth & Carrabine 2001: 508) af deltagerne i Anger Management, udfolder sig *ikke* i de nære relationer, men derimod oftest i nattelivet, fængslet samt i kriminalitetsprægede, subkulturelle grupperinger. Det er dog ikke til at vide, om deltagerne afstandtagen fra vold i nære relationer er udtryk for en moralsk positionering, eller om den er en korrekt gengivelse af deres virkelighed. Eksempelvis argumenterer voldsforskeren Jeff Hearn for kompleksitet og selvmodsigelser i narrativer, idet han viser, hvordan mænd *siger*, at de ikke udøver vold mod kvinder, men så alligevel opremser talrige episoder, hvor de har udøvet fysisk og psykisk vold mod deres kvindelige partner (Hearn 1998:71, 2012:599f.). Fortællinger skal måske ikke forstås som sandhedsnarrativer, men derimod som processer, hvor identitet og selvforståelse produceres og forhandles (Henriksen 2013:48; Presser 2008, 2012; Sandberg 2010). Vold i nære relationer stigmatiseres og fordømmes, her eksemplificeret af Kasper:

Prøv og hør, jeg kunne aldrig drømme om at slå på nogen, jeg holder af [...] Folk, der ikke er i fængsel, det er jo typisk folk, som gør vold mod deres koner eller kærester, og i det miljø, hvor jeg kommer fra, der er det jo totalt tabu! Det gør du bare ikke! Jeg skal jo have noget mod mit temperament altså i al almindelighed!

Kaspers udsagn kan måske ses som en form for moralsk skillelinje, hvor han samtidig positionerer sig som et ordentligt og anstændigt menneske. Kaspers skelnen mellem vold i hjemmet og hans egen form for voldsudøvelse i nattelivet og subkulturelle miljøer kan også forstås som en narrativ betydningsdannelse, hvor Kasper forsøger at pege på folk, der er værre end ham selv, fordi de bruger vold uden for situeret legitime områder såsom nattelivet (Ugelvik 2012). Deltagerne navigerer også i et krydsfelt af relationer, som indbyder mere eller mindre til vold, hvor vold og truende adfærd kan være et redskab til positionering. Deltagerne positionerer sig ydermere både i og uden for fængslet samt over for hinanden og instruktøren, hvilket jeg diskuterer i det følgende.

Forhandlinger om voldens betydning og legitimitet

Deltagerne i Anger Management protesterer generelt, når instruktørerne hævder, at forbrydelser eller tvivlsomme moralske rationaliseringer er udtryk for manglende ansvarlighed eller tankefejl. Måske er begreber som moral, etik og loyalitet kontekstafhængige og uforståelige uden for den sociale og strukturelle virkelighed, de befinder sig i (Mattingly 2013; Henriksen 2013). Et kontekstafhængigt og situeret perspektiv på nødvendigheden af vold eller selvforsvar er i hvert fald et tilbagevendende diskussionsemne i undervisningen, hvilket eksemplificeres gennem nedenstående diskussion om, hvorvidt man kan forsvare at medbringe en kniv i nattelivet:

Instruktør: 'Det handler hele tiden om valg, I har hele tiden et valg. Kniven i lommen; den brænder. I har magten, I skal tænke over det, før I tager kniven med. Den er jo ikke kun til forsvar!'

Khazar har i pausen fortalt om sin barndomsven, der blev stukket ned med en kniv og døde: 'Det er en helt normal reaktion. Hvis en er blevet stukket, så er man nødt til at have en kniv med.'

Instruktør: 'Så må man lade være med at tage i byen!'

Hamza: 'Du skal holde dig væk fra Strøget, fordi hvis I kommer fire indvandrere, der ser godt ud, og I vil gerne lave damer, der kommer problemer. Sid derhjemme og ring til damerne!'

Instruktør: 'Det er jo ekstremssituationer med knive.'

Khazar: 'Nej, det er ikke så ekstremt. Folk stikker hinanden ned, fordi de kigger skævt til hinanden.'

Instruktør: 'Det er en dårlig undskyldning, for *jeg* har ikke brug for en kniv, når *jeg* går ud!'

Instruktøren refererer til sine egne oplevelser af nattelivet, men Khazar accepterer ikke denne forståelse af de omstændigheder, som han oplever i sit hjemmemiljø, som er en dansk ghetto med betragtelige problemer med arbejdsløshed og kriminalitet.⁹ Det er forventeligt, at instruktøren udfordrer Khazars forsvar for at medbringe en kniv, når han bevæger sig ud i nattelivet, men Khazars egen opfattelse af sit kvarter vil givetvis være betydningsfuld for den måde, han oplever at kunne agere på (jf. Copes, Hochstetler & Sandberg 2015:38). En anden deltager, Mikkell, fortæller ligeledes om en gammel episode med nogle større drenge, som over en periode truede Mikkell og hans venner med en kniv. Mikkell endte med at „slå dem“ i sidste ende, og han ser denne oplevelse som en form for socialisering, „en læring i at klare sig, når man er en lille knægt“. Mikkell mener tilmed, at hvis man har „styr på sit eget“, holder de andre op med at genere én, hvorefter han henkastet siger, at „sådan er det at være ung i en ghetto“. Måske skal unge mænds involvering i gadeslåskampe hverken forstås som en mangel på normativ selvkontrol eller en fejlagtig moral, men som en integreret

del af et marginaliseret liv, som nogle hævder (Wacquant 2008; Bengtsson 2012). Manualen bag Anger Management hævder i modsætning hertil, at et fokus på strukturelle faktorer udelukkende får mennesker til at *tro*, at deres muligheder er begrænsede, hvilket deltagelse i programmet kan afhjælpe, da man dermed bliver i stand til at ændre sine tanker og som følge heraf sine handlinger (Sjöberg & Windfeldt 2008; Kramer et al. 2013:538). Anger Management tilstræber at virke i et socialt vakuum, fordi deltagerne bliver bedt om at fjerne konteksten fra narrativer om det skete, hvilket resulterer i, at den voldelige handling står alene og forekommer helt irrationel (jf. Fox 2001:181). Dette er i tråd med Riches' pointe om, at fortællinger om vold fastfryses i perspektiver, som udelukker den hverdagslige kontekst for volden (Riches 1991:286). Deltageres voldsudøvelse bærer sin egen form for kontekstualiseret rationalitet, hvorfor det eksempelvis ikke er meningsfuldt at „smadre en købmand“ i fængslet, men derimod rationelt at slå Rune, som kontinuerligt overskrider Khazars grænser.

Artiklens pointe er ikke, at vold er acceptabel, men at deltageres handlinger giver mening i et antropologisk perspektiv på vold og krænkelse som social praksis, som udøves på linje med andre handlinger. En socialt situeret forklaring stemmer ikke overens med forestillingen om kognitive mangler, så kontekstafhængige narrativer bliver dømt som tankefejl eller manglende ansvarstagen. Deltagerne trækker derimod på subkulturelle vurderinger af specifik opførsel som en nødvendig og forventet del af et urbant gadeliv og fængselstilværelsen, hvilket ikke finder genklang i en individualiseret behandlingsmetode. Nedenstående eksempler stammer fra et enkeltinterview med Nadim, et rollespil i undervisningen samt en nedfældet episode fra Ahmads vredesdagbog, der danner grundlag for en samtale mellem ham og instruktøren. Eksemplerne understreger pointen om, at brugen af vold ikke nødvendigvis skyldes mangel på sociale kompetencer, men derimod en særlig forståelse af organiseringen og kommunikationen i det sociale miljø (jf. Henriksen 2013:76f.).

Nadim: 'Det [Anger Management] har været godt. Men det er lidt svært, jo. Det kommer an på situationen, hvad for nogle situationer man kommer ind i. Jeg er kommet i en situation, hvor personen truer med at hoppe på mig i morgen på gårdtur [motion i fængslet]. Hvad fanden skal jeg gøre oppe i mit hoved, hvad fanden skal jeg tænke på? Skal jeg tage boksehandskerne på i morgen og gå på gårdtur, eller skal jeg slet ikke gå på gårdtur eller ...? Hvad har jeg af andre muligheder? Jeg *har* bare ikke andre muligheder. Enten kan jeg blive låst inde, eller også kan jeg gå på gårdtur og så tage, hvad der nu kommer. Fordi jeg tænker, at hvis der er én, der slår mig, så slår jeg tilbage. Jeg ved ikke, hvad fanden jeg skal gøre ... det var derfor, at jeg blev så ked af det og sur [...] Jeg sidder inde jo, og jeg vil ikke slås for ingenting, hvorfor skal jeg slås? Men hvis der er én, der slår mig, så bliver jeg nødt til at slå tilbage.'

Ahmad og Viktor rollespiller en købmandssituation, hvor fængslets købmand siger, at Ahmad ikke har bestilt varer, hvilket Ahmad er sikker på, at han har, og han skal bruge dem til sin datters forestående besøg. Det går ikke så godt med spillet, som egentlig skal illustrere en potentiel voldelig konflikt. Ahmad siger, at det er et dårligt rollespil, fordi han jo ikke kan blive sur på købmanden over *det!* De to bytter roller og får omsider spillet færdigt. Viktor siger afsluttende, at ‘man begynder jo ikke at smadre en købmand’.

Samtale mellem Ahmad og instruktør på baggrund af oplevelse nedfældet i Ahmads vredesdagbog: Ahmad var ude at køre med en ven og stødte på en fremmed mand, der råbte ‘perker’, mens han stod sammen med en masse piger og ‘spillede smart’. Ahmad kørte bilen voldsomt derhen, steg ud og stak en pistol [med løse skud] ind i munden på manden og spurgte: ‘Hvad fanden snakker du om?’ Manden blev bange og tissede i bukserne foran pigerne, der grinede. Instruktør: ‘Hvad skulle du have gjort?’ Ahmad: ‘Gået hen stille og roligt, sige, at han skulle snakke ordentligt, eller måske bare pande ham én.’

Interviewet med Nadim illustrerer både hans manglende tolerance over for fornærmelser og hans nervøsitet og ambivalente forhold til at tackle den potentielt voldelige konflikt på gårdturen. I det sidste eksempel med Ahmad reagerer han på det nedladende, racistiske tilråb og positionerer sig ved at reagere voldsomt. Ahmads kommentar om, at han måske i stedet bare kunne have „panded ham én“ kan måske ses som en form for småflabet positionering over for instruktøren, men instruktørerne anerkender til tider, når deltagerne foreslår at vælge mindre voldelige løsninger: „[Det er] fint nok, hvis man har været helt vild og så lærer bare at stikke en flad“. Ahmad kan til gengæld ikke hidse sig op over de hypotetiske manglende købmandsvarer, så rollespillet med en lige så uforstående Viktor går i vasken. Det fejlslagne rollespil skyldes måske, at der ikke er noget på spil for deltagerne såsom ære eller maskulinitet, hvilket samtidig understreger kontekstens betydning for deltageres positionering.

Deltagerne beskriver, hvordan de føler skam over deres voldelige handlinger, men det virker vanskeligt for dem at overføre de konstruerede eksempler på vold fra undervisningen i fængslet til situationer uden for fængslet. Dette blev diskuteret i fokusgruppeinterviewet, hvor Kasper netop sætter spørgsmålstejn ved, at instruktøren kontinuerligt irttesætter deltagerne, når de bruger eksempler på vold, der er sket uden for fængslet. Denne modstand kan måske forstås som et forsøg på at dirigere opmærksomheden væk fra Kaspers egne voldshandlinger, men Kasper peger også på elementer i programmet, som han finder kontraproduktive. Kasper diskuterede nemlig åbent sine voldshandlinger i løbet af programmet, men han ønskede at tale om dem i den kontekst, de foregik i, nemlig i socialiteten uden for fængslet:

Kasper: 'Jamen, vi skal ud på et tidspunkt, og det skal jo ikke kun være ting, vi kan bruge inde i et fængsel, det skal også være noget, vi kan arbejde med udenfor! Man skal jo også kunne se et positivt resultat ved ikke at gå amok på taxachaufføren over, at han har kørt en omvej på 100 km eller et eller andet. [...] Vi sidder her jo alle sammen af en grund, jo. Ahmad, han sidder her, fordi han har afpresset nogen, du ved, så han kunne jo godt have kommet med et negativt eksempel på det. Viktor har været inde at sidde for vold før, så han kunne også godt have kommet med et negativt eksempel på, at han mistede besindelsen, og jeg har jo et *hav* af voldsdomme, så jeg kunne også sagtens have kommet med eksempler fra udenfor!'

Instruktør: 'Hvis I bruger eksempler fra livet uden for fængslet, kan jeg ikke henvise til de positive og negative konsekvenser. For eksempel hvis I henviser til et vellykket tyveri, så var det positive, at I fik jeres penge, og hvad var så de negative konsekvenser? „Jamen, der var ikke rigtigt nogen, fordi jeg slap – jeg fik jo mine penge.“ Og det er jo ikke derfor, jeg er her! Det skal være sådan, at den negative konsekvens ved at miste kontrollen, den skal altid opveje det positive. [...] Hvis I bruger eksempler udefra, så kan jeg jo ikke bruge det positive i logbogen. Der var ingen isolation, der var ingen ekstrastraf og alt det der, så hele det her med slutresultatet og de positive ting, der er sket, ved at du håndterede din vrede på den der måde, det ryger jo væk!'

Viktor: 'Jamen, hvis man ser helheden i det med pengene og inden for de fornuftige normer og sådan noget, så er der jo en negativ konsekvens! Han går måske og er bange og sætter et rygte i gang om, at ham der [Viktor] han smadrer dig altså, hvis du ikke giver ham pengene. Så der er jo en negativ konsekvens – i det lange løb er der jo negative konsekvenser, selv om der ikke er fængselsrelaterede konsekvenser som isolation eller ekstrastraf.'

Den manualbaserede undervisnings fokus på negative og positive konsekvenser tager ikke højde for en hverdagslig kontekst, som ikke altid er sort-hvid. Dette eksemplificeres af Viktor, som påpeger, at uanset straffens formelle karakter er der moralske konsekvenser ved at afpresse andre, mens Kasper søger redskaber til at undgå at „gå amok“ på taxachaufføren. Måske positionerer deltagerne sig også over for instruktøren, hinanden og undertegnede ved at understrege deres autonomi ved hjælp af modsigelser og lettere provokerende udsagn. Deltagerne er i hvert fald optaget af at positionere sig ud fra en forestilling om maskuliniseret respekt, hvilket jeg diskuterer nedenfor. Det maskulinitetsideal, som deltagerne fremhæver, skaber forhindringer i behandlingen, men kan også være med til at øge forståelsen for deres egne opfattelser af vold, konflikter og fornærmelser. Maskulinitetsidealer er præget af diversitet og kompleksitet samt indlejrede i sociale og strukturelle forhold, hvorfor en hegemonisk maskulinitetsforståelse møder kritik (Connell & Messerschmidt 2005). Deltagernes maskulinitetsideal handler dog blandt andet om at sætte sig i respekt, ikke tabe ansigt, forsvare sin ære og at positionere sig i forskellige sociale sammenhænge både i og uden for fængslet.

Vold som (potentiel) positioneringskraft

Ifølge sociologen Eva Illouz er ære ildeset i en terapeutisk sammenhæng, hvor voksne personer forventes at handle rationelt i en nytteorienteret optik, og folk, som hellere forsvare deres ære, bliver derfor set som følelsesmæssigt inkompetente (Illouz 2008:84). I antropologisk (volds)forskning er der dog ikke noget modsætningsforhold mellem rationalitet og forsvar for ære ved brug af vold. Vold kan både betragtes som en defensiv mekanisme, en (potentiel) kilde til magt og som et middel til at opnå noget, eksempelvis en form for respekt. Dermed fremstår voldelig adfærd som et „handlingsmønster, der er motiveret af et forsvar af mennesker, muligheder, integritet eller værdier, der opleves som truede“ (Vigh 2004:4). Deltagerne i Anger Management er meget optaget af, hvor betydningsfuldt det er for dem ikke at underkaste sig en anden eller acceptere fornærmelser, men at de derimod må sætte sig i respekt på forskellig vis. Sådanne maskulinitetsnormer (Gottzén 2013) er muligvis kontraproduktive i en behandlingslogik, hvor man søger at ændre moral, værdier og tankemønstre. Instruktørerne underviser i hvert fald i, hvordan man skelner mellem og håndterer fornærmelser eller kritik på en hensigtsmæssig måde, så deltagerne undgår at reagere aggressivt. Deltagerne lader ikke til at have problemer med at skelne mellem nuancerne i henholdsvis kritik og fornærmelser, men de er ikke nødvendigvis enige i, hvordan man tackler sådanne situationer. Nedenstående eksempel er fra en diskussion om, hvordan man kan eller bør håndtere potentiel kritik og konflikt, som visitationen af ens fængselscelle indebærer:

Instruktør: ‘Hvad kan man gøre [i stedet for at slå]?’

Makin: ‘Latterliggøre den anden.’

Instruktør: ‘Der er vi ikke helt enige [...] Hvis du kører på én, så kan det være, at den anden mister kontrollen.’

Makin: ‘Fedt!’

Instruktør: ‘Vi skal ikke tænke planlagt vold, vi skal tænke i konsekvenser. Vi skal ikke ud i, at I tænker kriminelle tanker ... og vælger at slås. For det er ikke hensigtsmæssigt at køre den anden op!’

Makin: ‘Det er dig, der afbryder, du kan jo ikke forstå det, hvis du afbryder mig. Det er forskelligt fra situation til situation. Fordi jeg ikke har noget magt i mine hænder, så tager jeg bukserne langsomt af [under visitationen]. Det var bare et eksempel, du tager det som kernen i emnet. Jeg kan ikke lide at underkaste mig nogen, som jeg ikke har lyst til at underkaste mig.’

Kasper: ‘Det er et spørgsmål om selvrespekt.’

Makin: ‘Man bliver meget konfliktsky, synes jeg [ved at følge Anger Managements tankegang].’

Disse diskussioner om oprejsning og respekt handler både om personlige grænser, kontekstualiseret rationalitet og ikke mindst om forestillinger om

maskulinitet og ære. Eksempelvis argumenterer Kasper for, at „det er vigtigt, at man ikke nedværdiger sig selv – man skal holde fast i det, man mener“. Deltagerne trækker på bestemte forståelser af ære og opfattelser af rimelige niveauer for tolerance, hvilket betyder, at det er væsentligt at løse problemer på „den mandlige måde“,¹⁰ som eksempelvis betyder, at en slåskamp kan afslutte en konflikt én gang for alle (jf. Copes, Hochstetler & Forsyth 2013:771f.; Jewkes 2005). Som Kasper udtrykker det: „Det er simpelthen, fordi jeg har en stolthed, der siger spar to, og jeg kan simpelthen ikke klare, at nogen træder på den, og så bliver der bare reageret med det samme!“ Denne indstilling og de medfølgende konsekvenser er naturligvis problematiske, hvilket Kasper også medgiver og uddyber undervejs i programmet. Anton Blok argumenterer for, at fornærmelser kan opleves som en seriøs form for verbal vold, hvilket kan forklare Kaspers stålfaste manglende accept af fornærmelser. Blok beskriver ligeledes, hvordan følsomhed over for fornærmelser varierer inden for forskellige kontekster, og folk har forskellige følsomhedsgrænser (Blok 2000:25). Makins historie fortælles i en fængselskontekst, hvor den indsattes agens og handlerum er vældigt indsnævret (Crewe 2011; Liebling & Arnold 2012), hvilket kan forklare, hvorfor det bliver væsentligt selv at bestemme tempoet for afklædning i forbindelse med en obligatorisk celleinspektion. Samir fortæller ligeledes, hvordan han oplever, at det er svært blot at acceptere fornærmelser eller trusler i fængslet:

Samir: ‘Du forklarer det lidt dårligt. Hvis der er en, der taler grimt til mig – jeg hopper på ham! Det gør alle herinde. Jeg tror, at jeg ville sige, at han skulle tale pænt.’

Instruktør: ‘Men hvad kunne du gøre?’

Samir: ‘Du tænker ikke så meget over det, du svarer bare tilbage, som han har startet. Det handler også om gruppepres. De andre vil tro, at du er en kylling, hvis du ikke gør noget.’

Instruktør: ‘Og hvad så?’

Samir: ‘Det er ubehageligt, det er ligesom at blive mobbet.’

Eksemplet, som indledte artiklen, hvor Khazar fortæller sin historie om mobning og vold, omhandler både en søgen efter respekt og oprejsning og viser, hvilke forestillinger om maskulinitet der er på spil for deltagerne i Anger Management. Fortællingen om Khazar, der følte sig presset til at slå for at undgå ydmygelsen i at blive drillet af Rune og hans venner, kan belyse, hvordan vold er indlejret i komplekse sociale processer og dermed kan forstås som et produkt af en bestemt situeret dynamik og rationaler (Henriksen 2013). Voldelige handlinger kan måske forekomme i en acceptabel eller forståelig form, hvor udøverens motiv er moralsk genkendeligt, som hvis man bliver udsat for noget, som man opfatter som en krænkelse (Vigh 2004). Episoden med Khazar kan også ses som et spørgsmål om

positionering, ære og respekt, idet Khazar følte sig krænket og trådt på, men det væsentligste er måske, hvor betydningsfuld konteksten er for at forstå episoden. Uden konteksten ville tilhøreren formodentlig ikke kunne acceptere volden, der ville forekomme meningsløs og irrationel, men fordi vi kan genkende Khazars motiv for at slå, bliver episoden meningsfuld eller i hvert fald forståelig. Khazars historie er ligeledes et eksempel på den forhandling af vold, der diskuteres i Anger Management, og de sammenstød og positioneringskampe mellem deltagere og instruktører, som de forskellige voldsperspektiver resulterer i.

Konklusion

Artiklen har rejst spørgsmålet om konstruktion og forhandling af vold i vredeskontrolprogrammet Anger Management og om deltagernes positionering i forhold til instruktørernes dagsorden. Programmet udfordres af, at deltagerne positionerer sig ud fra bestemte maskulinitetsnormer (jf. Gottzén 2013; Connell & Messerschmidt 2005; Hearn 2012) både i og uden for fængslet og derfor kontinuerligt udfordrer instruktørerne. På den anden side tillægger programmet og de tilknyttede instruktører ikke deltagernes perspektiver legitimitet, og al vold opfattes som et udslag af fejlagtige tankemønstre, hvilket udelukker kontekstuelle, sociale og strukturelle forklaringer. Ved at benytte prædikater som antisocial personlighed, manglende selvkontrol og fejlagtigt tankemønster formaliseres og institutionaliseres personligheden i de kognitive programmer, hvilket betyder, at deltagernes egne narrativer ofte overhøres og negligeres (jf. Crewe 2011:515). Anger Management-programmet og de tilknyttede instruktører afviser relevansen af den kontekst for aggression og vold, som deltagerne typisk fremhæver som relevant. På den måde får programmet og instruktørerne tegnet et billede af voldshandlinger som ikke bare illegitime, men irrationelle. Dette er i tråd med de kognitive færdighedsprogrammer, hvor der findes forkerte eller problematiske tankemønstre, der resulterer i fortsatte kriminelle handlinger.

Vi kan måske forstå deltagernes fortællinger som en form for narrativ menings-skabelse frem for at forstå dem som undskyldninger for kriminalitet (jf. Ugelvik 2012). Deltagernes aggression og vold bærer ofte deres egen rationalitet, som blandt andet kommer til udtryk i ønsket om at bevare eller forsvare en form for maskuliniseret selvrespekt og værdighed i hverdagslivet både i og uden for fængslet. Det er muligt, at disse opfattelser i højere grad skal inddrages bevidst, hvis et program som Anger Management skal fungere bedre. Sammenstødet mellem forskellige rationaliteter og instruktørernes insistens på at arbejde med konstruerede eller irrelevante situationer fra fængslet kan være en begrænsning for programmernes mulighed for at kunne „behandle“ og forebygge vold.

Noter

1. Ph.d.-projektet og dermed denne artikel er en del af et større forskningsprojekt ESSET (Education in Social Skills and Emotional Training), Aalborg Universitet. ESSET handler om de krav, der stilles til sociale kompetencer i børnehaver, skoler, arbejdsliv, socialt arbejde og i Kriminalforsorgen, hvilket undersøges af fire forskellige forskere. Se eset.aau.dk. Tak til Kriminalforsorgen samt instruktører og deltagere i Anger Management for samarbejdsvilje, interesse og engagement i projektet.
2. Fængslerne forbliver unavngivne af hensyn til instruktører og deltagere. Deltagernes navne er anonymiseret på en måde, der afspejler deres etniske baggrund. Instruktørerne kaldes blot for instruktør, da datamaterialet er så småt, at det ville være vanskeligt at bevare anonymiteten, hvis de blev navngivet i forhold til køn.
3. Både instruktører og deltagere er blevet informeret om anonymitet, retten til at stoppe eller forlade interviewet samt orienteret om formålet med studiet.
4. I 2013 blev der afviklet 162 forløb af de 6 forskellige kognitive programmer i Kriminalforsorgens institutioner. Anger Management udgør samme år 65 procent af det samlede antal forløb, der afvikles. I 2013 var der i alt 657 deltagere, der påbegyndte et kognitivt program, og 514 der gennemførte (Årsrapport fra Programvirksomheden 2013).
5. Klientundersøgelsen af alle indsatte (Clausen 2011) viser, at 68 procent af de fængselsdømte og 69 procent af de varetægtsfængslede har grundskole som højeste fuldførte uddannelse. 15 procent af fængselspopulationen er indvandrere, og 7 procent er efterkommere. 62 procent af fængselspopulationen er registreret som værende „øvrige uden for arbejdsstyrken“ (op.cit.71). Kriminalforsorgen publicerer så vidt vides ikke statistik om, hvorvidt indvandrere og efterkommere udgør en større andel af de indsatte med voldsdom. Det er derfor vanskeligt at vide, hvorfor deltagere med etnisk minoritetsbaggrund er overrepræsenteret i Anger Management.
6. Kriminalforsorgen i Frihed (KiF) har ansvaret for tilsyn og kontakt med Kriminalforsorgens dømte uden for fængsler og arrester. Desuden er det KiF, der udarbejder personundersøgelser af sigtede, før deres sag behandles i retten, samt fører tilsyn med fodlænkeafsonere.
7. Ifølge § 40a i straffeloven kan en indsat blive løsladt på prøve, hvis hensynet til retshåndhævelsen skønnes ikke at tale imod det, og den dømte har ydet en særlig indsats for ikke på ny at begå kriminalitet, herunder ved at deltage i behandlings- eller uddannelsesforløb, eller hvis den dømtes forhold taler herfor (Sjøberg & Windfeldt 2008:28).
8. Sykes definerede følgende fem såkaldte „pains of imprisonment“: 1) afsavn af [deprivation of] frihed, 2) afsavn af varer og services, 3) afsavn af heteroseksuelle forhold, 4) afsavn af autonomi, 5) afsavn af personlig frihed (Sykes 1958:65f.).
9. Ghetto er defineret i forhold til de såkaldte ghettokriterier for 29 særligt udsatte almene boligområder, som den daværende regering udviklede i 2010. Disse kriterier har været meget omdebatterede – en kritik, som artiklen ikke beskæftiger sig yderligere med.
10. Antropologen Lorna Rhodes diskuterer ligeledes maskulinitet og oprejsning (Rhodes 2004: 53), men med fængselsbetjente i USA som eksempel. De henviser nemlig til at gøre tingene på „den mandlige måde“, hvis der er optrapning til konflikt med en fange, hvor de ønsker at sætte sig i respekt. Denne parallel kunne være interessant at udforske.

Søgeord: Anger Management, vold, behandling, fængsler, kognitive færdighedsprogrammer

Litteratur

- Abbink, Jon
2000 Preface. Violation and Violence as Cultural Phenomena. In: J. Abbink & G. Aijmer (eds.): *Meanings of Violence. A Cross Cultural Perspective*. Pp. xi-xvii. Oxford & New York: Berg.
- Andersson, Robert
2004 Behandlingstankens återkomst – från psykoanalys till kognitiv beteendeterapi. *Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskab* 91(5):384-403.
- Balvig, Flemming, Britta Kyvsgaard & Anne-Julie Boesen Pedersen
2012 Udsathed for vold og andre former for kriminalitet. Offerundersøgelserne 2005-2011 samt registrerede ofre 2001-2009. København: Københavns Universitet, Justitsministeriet, Det Kriminalpræventive Råd, Rigspolitiet.
- Bengtsson, Tea Torbenfeldt
2012 Learning to Become a “Gangster”? *Journal of Youth Studies* 15(6):677-92.
- Berger, Nichlas Permin & Jacob Brauner
2009 Evaluering af Det Kognitive Færdighedsprogram. En analyse af kausal effekt og underliggende sociale mekanismer. Speciale. København: Sociologisk Institut, Københavns Universitet.
- Bird, Pernille Petersen
2008 Indsattes identitetsarbejde i Det Kognitive Færdighedsprogram. En undersøgelse af indsattes institutionelle identiteter i konteksten af Det Kognitive Færdighedsprogram og fængslet. Speciale. København: Sociologisk Institut, Københavns Universitet.
- Blok, Anton
2000 The Enigma of Senseless Violence. In: J. Abbink & G. Aijmer (eds.): *Meanings of Violence. A Cross Cultural Perspective*. Pp. 23-39. Oxford & New York: Berg.
- Bosworth, Mary & Eamonn Carrabine
2001 Reassessing Resistance. Race, Gender and Sexuality in Prison. *Punishment & Society* 3(4):501-15.
- Clausen, Susanne
2007 Behandlingsprogrammer for voldelige mandlige partnere. Redegørelse for internationale erfaringer. København: Justitsministeriets Forskningsenhed.
- Cohen, Stanley
1985 *Visions of Social Control*. Cambridge: Polity Press.
- Connell, Raewyn W. & James Messerschmidt
2005 Hegemonic Masculinity. Rethinking the Concept. *Gender & Society* 19(6):829-59.
- Copes, Heith, Andy Hochstetler & Craig J. Forsyth
2013 Peaceful Warriors. Codes for Violence Among Adult Male Bar Fighters. *Criminology* 51(3):761-93.
- Copes, Heith, Andy Hochstetler & Sveinung Sandberg
2015 Using a Narrative Framework to Understand the Drugs and Violence Nexus. *Criminal Justice Review* 40(1):32-46.

- Crewe, Ben
2011 Depth, Weight, Tightness. Revisiting the Pains of Imprisonment. *Punishment & Society* 13(5):509-29.
- Fox, Kathryn
1999 Changing Violent Minds. Discursive Correction and Resistance in the Cognitive Treatment of Violent Offenders in Prison. *Social Problems* 46(1):88-103.
2000 Self-Change and Resistance in Prison. In: J.F. Gubrium & J.A. Holstein (eds.): *Institutional Selves. Troubled Identities in a Postmodern World*. Pp. 176-92. New York: Oxford University Press.
- Gilligan, James
2003 Shame, Guilt and Violence. *Social Research* 70(4):1149-80.
- Gottzén, Lucas
2013 Skam, maskulinitet och respons på mäns våld mot kvinnor. *Socialvetenskaplig tidskrift* 2:72-95.
- Hearn, Jeff
1998 *The Violences of Men. How Men Talk About and How Agencies Respond to Men's Violence to Women*. London: Sage.
2012 A Multi-faceted Power Analysis of Men's Violence to Known Women. From Hegemonic Masculinity to the Hegemony of Men. *Sociological Review* 60: 589-610.
- Henriksen, Ann-Karina
2013 Dramatiske liv. En antropologisk undersøgelse af pigeerspektiver på vold og konflikter. Ph.d.-afhandling. Roskilde: Institut for Samfund og Globalisering, Roskilde Universitet.
- Illouz, Eva
2008 *Saving the Modern Soul. Therapy, Emotions, and the Culture of Self-help*. Berkeley & Los Angeles: University of California Press.
- Jewkes, Yvonne
2005 Men Behind Bars. "Doing" Masculinity as an Adaptation to Imprisonment. *Men and Masculinities* 8(1):44-63.
- Jöhncke, Steffen
2009 Treatmentality and the Governing of Drug Use. *Drugs and Alcohol Today* 9(4): 14-17.
- Jørgensen, Henning
1999 Det kognitive færdighedsprogram. *Psykologisk set* 16(35):13-20.
- Kilby, Jane
2013 Introduction to Special Issue. Theorizing Violence. *European Journal of Social Theory* 16(3):261-72.
- Kjær, Linda Minke
2009 Det Kognitive Færdighedsprogram. Erfaring og refleksioner fra programdeltagere om den oplevede effekt. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab* 96(2):176-91.
- Kolind, Torsten, Vibeke Asmussen Frank & Karina Ellegaard Holm
2014 Stofbehandling og nye institutionelle identiteter i danske fængsler. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab* 101(2):116-37.

- Kramer, Ronald, Valli Rajah & Hung-En Sung
2013 Neoliberal Prisons and Cognitive Treatment. Calibrating the Subjectivity of Incarcerated Young Men to Economic Inequalities. *Theoretical Criminology* 17(4): 535-56.
- Liebling, Alison & Helen Arnold
2012 Social Relationships between Prisoners in a Maximum Security Prison. Violence, Faith, and the Declining Nature of Trust. *Journal of Criminal Justice* 40:413-24
- Lipsey, Mark W., Nana A. Landenberger & Sandra J. Wilson
2007 Effects of Cognitive-Behavioral Programs for Criminal Offenders. Nashville: The Campbell Collaboration.
- Martinson, Robert
1974 What Works? Questions and Answers about Prison Reform. *Public Interest* 35:22-54.
- Maruna, Shadd & Ruth E. Mann
2006 A Fundamental Attribution Error? Rethinking Cognitive Distortions. *Legal and Criminological Psychology* 11:155-77.
- Mattingly, Cheryl
2013 Moral Selves and Moral Scenes. Narrative Experiments in Everyday Life. *Ethnos: Journal of Anthropology* 78(3):301-27.
- Nilsson, Roddy
2013 From Learning to Labour to Learning to Self-control. The Paradigmatic Change in Swedish Prison Policy. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 14(1):24-45.
- Pawson, Ray & Nick Tilley
1997 Realistic Evaluation. London: Sage.
- Pedersen, Anne-Julie Boesen
2012 Evaluering af forsøgsordning med vredeshåndteringsprogrammet „anger management“. København: Justitsministeriets Forskningskontor.
- Perry, Emma
2013 “We’re not Trying to Turn Them into Middle-class Guardian Readers”. Constructing the Offender in the Probation “Classroom”. *British Journal of Sociology of Education* 34(4):525-43.
- Porporino, Frank J. & Elizabeth Fabiano
2000 Program Overview of Cognitive Skills Reasoning and Rehabilitation Revised. Theory and Application. Ottawa: T3 Associates.
- Porporino, Frank J., Elizabeth Fabiano & David Robinson
1991 Focusing on Successful Reintegration. *Cognitive Skills Training for Offenders, R-19*. Ottawa: The Correctional Service of Canada, Research and Statistics Branch.
- Porporino, Frank J. & David Robinson
1995 An Evaluation of the Reasoning and Rehabilitation Program with Canadian Federal Offenders. In: R.R. Ross & B. Ross (eds.): *Thinking Straight*. Pp. 155-90. Ottawa: Cognitive Centre.
- Poulsen, Peter
2012 Læringens mikroprocesser. Heterogene læringsprocesser i arbejdet med vredeskontrol i et åbent fængsel. *Speciale*. København: Institut for Psykologi, Københavns Universitet.

- Presser, Louis
 2008 Been a Heavy Life. Stories of Violent Men. Champaign: University of Illinois Press.
 2012 Getting on Top Through Mass Murder. Narrative, Metaphor and Violence. Crime, Media, Culture 8(3):3-21.
- Rhodes, Lorna
 2004 Total Confinement. Madness and Reason in the Maximum Security Prison. Berkeley & Los Angeles: University of California Press.
 2010 Risking Therapy. The Howard Journal 49(5):451-62.
- Riches, David
 1986 The Phenomenon of Violence. In: D. Riches (ed.): The Anthropology of Violence. Pp. 1-27. Oxford: Blackwell.
 1991 Aggression, War, Violence. Space/Time and Paradigm. Man (New Series) 26(2): 281-97.
- Ross, Robert R. & Elizabeth Fabiano
 1985 Time to Think. A Cognitive Model of Delinquency Prevention and Offender Rehabilitation. Johnson City, TN: Institute of Social Sciences and Arts.
- Samenow, Stanton & Samuel Yochelson
 1976 The Criminal Personality. Vol. 1: A Profile for Change. Lanham, MD: Rowman and Littlefield Publishers.
- Sandberg, Sveinung
 2010 What Can "Lies" Tell us About Life? Notes Towards a Framework of Narrative Criminology. Journal of Criminal Justice Education 21(4):447-65.
- Scheper-Hughes, Nancy & Philippe Bourgois (eds.)
 2004 Violence in War and Peace. An Anthology. Oxford: Blackwell.
- Sjöberg, Birger & Malene Windfeldt
 2008 Ansøgning om akkreditering af Anger Management. København: Kriminalforsorgens Uddannelsescenter.
- Smith, Peter Scharff
 2003 Moralske hospitaler – det moderne fængselsvæsens gennembrud. København: Forum.
 2006 Fængslet og forestillingen om det moralske hospital – fra religiøs omvendelse til kognitive behandlingsprogrammer. I: L. Kühle & C. Lomholt (red.): Straffens menneskelige ansigt? En antologi om etik, ret og religion i fængslet. Side 93-123. Frederiksberg: Forlaget Anis.
- Stanko, Elisabeth A.
 2003 The Meanings of Violence. London: Routledge.
- Sykes, Gresham
 1958 The Society of Captives. A Study of a Maximum Security Prison. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Thomas-Peter, Brian A.
 2006 The Modern Context of Psychology in Corrections. Influences, Limitations and Values of "What Works". In: G.J. Towl (ed.): Psychological Research in Prisons. Pp. 24-40. Oxford: Blackwell Publishing.

- Tong, L.S. Joy & David P. Farrington
2006 How Effective is the "Reasoning and Rehabilitation" Programme in Reducing Reoffending? A Meta-analysis of Evaluations in Four Countries. *Psychology, Crime & Law* 12(1):3-24.
- Ugelvik, Thomas
2012 Prisoners and Their Victims. Techniques of Neutralization, Techniques of the Self. *Ethnography* 13(3):259-77.
2014 Prison Ethnography as Lived Experience. Notes From the Diaries of a Beginner Let Loose in Oslo Prison. *Qualitative Inquiry* 20(4):444-53.
- Vigh, Henrik
2004 Introduktion til voldens antropologi. Fra erfaring til fællesskab. *Tidsskriftet Antropologi* 46:3-15.
- Wacquant, Loïc
2008 *Urban Outcasts. A Comparative Sociology of Advanced Marginality.* Cambridge: Polity Press.
- Waldram, James
2012 *Hound Pound Narrative. Sexual Offender Habilitation and the Anthropology of Therapeutic Intervention.* Berkeley & Los Angeles: University of California Press.
- Weismann, Anne Dorthe
2009 Adfærdsprogrammer i fængsler. Muligheder og barrierer for læring. *Psykologisk set* 26(76):25-31.
- Wilson, David B., Leana Allen Bouffard & Doris L. MacKenzie
2005 A Quantitative Review of Structured, Group-oriented, Cognitive-behavioral Programs for Offenders. *Criminal Justice and Behavior* 32(2):172-204.
- Zizek, Slavoj
2008 *Violence. Six Sideways Reflections.* London: Profile Books.